

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ВИКОРИСТАННЯ АРТЗАСОБІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті охарактеризовано основні засоби артпедагогіки. Визначено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання артзасобів у педагогічній діяльності. Проаналізовано результати експериментальної роботи з реалізації цих умов у професійній підготовці майбутніх учителів у вищих педагогічних навчальних закладах.

Ключові слова: артпедагогіка, фізична культура, майбутні вчителі, педагогічні умови, професійна діяльність.

В статье охарактеризованы основные средства артпедагогика. Определены педагогические условия подготовки учителей физической культуры к использованию средств артпедагогика в профессиональной деятельности. Проанализированы результаты экспериментальной работы по реализации этих условий в профессиональной подготовке будущих учителей в высших педагогических учебных заведениях.

Ключевые слова: артпедагогика, физическая культура, будущие учителя, педагогические условия, профессиональная деятельность.

In the article it is noted that in search of new effective approaches to organizing the activity of physical training teachers it is reasonable to use the means of artpedagogy, which will help to make each physical training lesson diverse and to realize physical and aesthetic upbringing in complex. It determines the necessity of purposeful education of future physical training teachers to use art means in their educational activity.

In the research we share Shumakova's opinion according to which artpedagogy in the sphere of physical culture is perceived as humanistic system of education, which is made on the basis of physical training and art means integration and influences emotional and valuable, cultural and physical components of the pupil's personality developing them by means of creative, aesthetical and artistic, educational and cognitive activity.

In the article it is concluded that to provide effective education of future physical culture teachers in use of art means in future professional activity the following pedagogical conditions should

be provided: 1) the assimilation of theoretical basis of artpedagogy by future physical training teachers; 2) students mastering skills in artpedagogy quasiprofessional activity; 3) prospective teachers acquisition of experience in the use of art means during their teaching practice at schools.

Thus, according to the first condition, teaching artpedagogy theoretical basis to future teachers of physical culture was provided. This condition is ensured by the related lectures, discussions, debates in class on psychological and pedagogical subjects, teaching physical training in school and extracurricular work with students. Such methods and forms of work as competitions, Faculty days, meetings with teachers-innovators were also practiced.

The implementation of the second pedagogical condition provided a wide application of various active methods and forms (business and role-playing, problem situations, trainings etc.), imitating school activities in the educational process in higher pedagogical educational institutions. Thus, students were involved in role-playing games in which various fragments of lessons on physical training were imitated. In addition, future teachers were also involved in solving a variety of problem situations in school practice.

The third pedagogical condition was created during students' teaching practice when they had constant methodological support from both the practice supervisors from universities and the mentors from school. Regular attendance of lessons by the teachers of the trainees allowed them not only to assess the independent educational activity of students with a variety of art means more comprehensively, but if necessary, to give helpful advice.

***Key words:** artpedagogy, physical culture, future teachers, pedagogical conditions, professional activity.*

Постановка проблеми. Проблема збереження та розвитку здоров'я учнів є однією з пріоритетних завдань для кожного вчителя школи, однак особливу значущість вона набуває для вчителів фізичної культури, які мають відігравати провідну роль у залученні дітей до здорового способу життя. Проте в реальній практиці ці педагоги часто не готові сформуванати у школярів інтерес до фізичної культури, зробити свої заняття цікавими для них.

У пошуку нових ефективних підходів до організації професійної діяльності вчителів фізичної культури доцільно звернутися до засобів артпедагогіки, які дозволять не тільки урізноманітнити зміст уроків фізичної культури, але й комплексно підійти до реалізації фізичного й естетичного виховання школярів. Це

зумовлює необхідність цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання артзасобів у педагогічній діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. Розрізнені ідеї про можливості використання засобів мистецтв у педагогічному процесі школи висловлювались багатьма науковцями в різні часи, проте в останні роки інтерес учених до застосування ідей артпедагогіки в процесі вивчення учнями різних навчальних предметів помітно зріс.

Зокрема, багатофункціональний характер мистецтва, його основні функції висвітлено у працях О. Кондрицької, Т. Руденької, Л. Рудницької та ін. Можливості впливу мистецтва на формування особистості, методики викладання різних видів мистецтв проаналізовані у публікаціях філософів (М. Каган, М. Киященко, Ю. Лотман, І. Малахова, А. Федь та інші), психологів (Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонт'єв, С. Іванов, В. Мухіна, П. Якобсон та ін.), діячів у галузі мистецтв і мистецтвознавців (Б. Асаф'єв, А. Григор'єв, Б. Кобалевський та ін.), педагогів (В. Бутенко, Н. Бутенко, О. Гайдамака, І. Зязюн, Б. Ліхачов, Н. Ничкало, О. Сисоєва, Г. Шевченко та ін.).

Загальнотеоретичні основи артпедагогіки обґрунтовано в працях таких науковців, як Т. Добровольська, М. Кисельова, Л. Комісарова, І. Шевченко, А. Крепиця, Є. Медведєва, Н. Сергєєва, Є. Таранова, Ю. Шевченко та ін. Сучасні вимоги до підготовки майбутніх фахівців фізичної культури й спорту, вчителів фізичної культури визначено у працях О. Ажиппо, М. Віленського, В. Дручик, Л. Сущенко, В. Платонова, В. Панюкова, В. Патрушева, М. Туленкова, І. Шапошнікової та ін. Специфіку реалізації ідей артпедагогіки у сфері фізичного виховання учнівської й студентської молоді з'ясовано в доробках М. Катренко, Т. Ротерс, Н. Шумакової та ін.

Незважаючи на наявність вагомих теоретичних і практичних доробок фахівців з фізичної культури у визначеній сфері, висновки науковців і результати проведеного нами пілотажного дослідження засвідчують, що в реальній практиці шкільні педагоги та майбутні вчителі фізичної культури слабо підготовлені до застосування засобів артпедагогіки в своїй професійній діяльності. Так, за

результатами цього дослідження, майже 60 % учителів фізичної культури та студентів фізкультурних спеціальностей вищих педагогічних закладів мають поверхові уявлення про суть артпедагогіки й можливості використання її засобів у своїй професійній діяльності.

Також було з'ясовано, що в переважній більшості учасників пілотажного експерименту практично несформовані вміння використовувати ці засоби на практиці. Крім цього, біля половини опитаних не бачать необхідності в систематичному застосуванні артзасобів у процесі фізичного розвитку дітей, однак на заняттях з психолого-педагогічного циклу та фахових дисциплін викладачами тільки епізодично аналізуються окремі аспекти застосування цих засобів.

Отже, стан теоретичної та практичної розробленості проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання артзасобів у педагогічній діяльності дозволяє зробити висновок про те, що ця проблема вимагає подальшого дослідження. Зокрема, існує актуальна потреба у визначенні й експериментальній перевірці педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до застосування артзасобів у педагогічній діяльності.

Мета статті – визначити й експериментально перевірити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання артзасобів у педагогічній діяльності.

Виклад основного матеріалу. На основі аналізу наукової літератури зроблено висновок про те, що нашому баченню суті поняття артпедагогіки більш за інші відповідає позиція Н. Шумакової, відповідно до якої артпедагогіка в галузі фізичної культури сприймається як гуманістична система освіти, що розроблена на основі інтеграції засобів фізичної культури й мистецтва та здійснює комплексний вплив на емоційно-ціннісну, духовну й фізичну складові особистості учня, розвиваючи його засобами творчої, естетично-художньої й навчально-пізнавальної діяльності [7].

На підставі вивчення наукових праць [1; 4-6], пов'язаних з порушеною проблемою, а також аналізу результатів пілотажного дослідження було зроблено

висновок про те, що забезпеченню успішної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до застосування артзасобів у майбутній професійній діяльності сприяє дотримання таких педагогічних умов:

- 1) засвоєння майбутніми вчителями фізичної культури теоретичних основ артпедагогіки;
- 2) оволодіння студентами артпедагогічними вміннями в квазіпрофесійній діяльності;
- 3) набуття майбутніми педагогами практичного досвіду застосування артзасобів під час проходження педагогічної практики у школах.

Для перевірки правильності цього припущення було організовано педагогічний експеримент, який проводився впродовж 2009-2013 рр. на базі Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди та Харківської державної академії фізичної культури. Для участі в експерименті було створено експериментальну (217 осіб) й контрольну (219 осіб) групи студентів. До експериментальної роботи було також залучено 29 викладачів.

Так, метою констатувального етапу експерименту було визначення вихідного стану готовності студентів експериментальної й контрольної групи до використання засобів артпедагогіки у професійній діяльності. На цьому етапі було з'ясовано, що її рівень в учасників обох груп є приблизно однаковим і достатньо низьким.

На другому (формульованому) етапі експериментальної роботи в експериментальній групі впроваджувались визначені вище педагогічні умови. Так, відповідно до першої умови, забезпечувалось оволодіння майбутніми вчителями фізичної культури теоретичними основами артпедагогіки. Це передбачало необхідність засвоєння студентами відповідних спеціальностей інформації про:

- сутність артпедагогіки, її основні закономірності;
- методи й форми організації педагогічного процесу на основі використання різноманітних видів мистецтва як фактору і засобу навчання,

виховання й розвитку особистості учня, реалізації його фізичних, духовних і творчих здібностей;

- забезпечення змістового збагачення занять з фізичної культури художньою діяльністю школярів на основі врахування їхніх вікових особливостей та індивідуальних інтересів.

Дана умова реалізовувалась за допомогою проведення відповідних лекцій, бесід, диспутів («Артпедагогіка як інноваційна гуманістична технологія», «Інтеграція різних видів мистецтв на заняттях з фізичної культури», «Що я знаю про казкотерапію?», «Механізми групової взаємодії» тощо) на заняттях з психолого-педагогічних дисциплін, методики викладання фізичної культури в школі та в позааудиторній роботі зі студентами. Крім того, застосовувались такі методи й форми роботи, як конкурси, «ярмарки ідей», дні факультету, зустрічі з учителями-новаторами тощо.

Друга педагогічна умова підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання засобів артпедагогіки у професійній діяльності була спрямована на залучення студентів до квазіпрофесійної діяльності з метою оволодіння ними артпедагогічними вміннями. Як пояснював А. Вербицький, квазіпрофесійна діяльність, будучи навчальною за своєю формою і професійною за змістом, забезпечує переведення змісту та форм навчальної діяльності в адекватні їм, гранично узагальнені зміст та форми професійної діяльності [2; 3].

Тому впровадження другої педагогічної умови передбачало широке застосування під час здійснення навчально-виховного процесу у вищому педагогічному навчальному закладі різноманітних активних методів і форм (ділові й рольові ігри, проблемні ситуації, тренінги тощо), які максимально наближали дії молодих людей до їхньої майбутньої професійної діяльності. Так, наприклад, студенти залучались до рольових ігор, в яких імітувались різні фрагменти уроків з фізичної культури.

Значна увага в експериментальній роботі приділялась також проведенню тренінгів. Так, наприклад, у тренінгу «Малюємо разом» студентам пропонувалось, розбившись попарно й не дивлячись один одному в очі,

намалювати разом колективну картину на вільний сюжет. Такий тренінг сприяв не тільки формуванню умінь у студентів організувати спільну діяльність, але й розвитку таких важливих для педагога якостей, як емпатія, рефлексивність, спостережливість, педагогічна інтуїція тощо.

Під час проведення тренінгу «Створюємо настрій» від майбутніх учителів фізичної культури вимагалось за допомогою використання різних артзасобів в процесі групової роботи спочатку «створити» поганий настрій, а потім за допомогою обрання інших засобів із цієї групи змінити його на позитивний. Цей тренінг допомагав студентам краще відчувати можливості різних видів мистецтв та оптимально використати їх у своїй роботі.

У руслі порушеної проблеми студентів залучали також до вирішення різноманітних проблемних ситуацій зі шкільної практики. Наприклад, їм пропонувалась для обговорення така ситуація: «Дві старшокласниці постійно проявляють негативне ставлення до уроків фізичної культури, конфліктують з учителем. На всі його спроби знайти з ними спільну мову реагують негативно.

Запропонуйте свої рекомендації стосовно вирішення цієї проблеми за допомогою артзасобів. Які саме артзасоби ви пропонуєте застосовувати та в який спосіб? Аргументуйте свою точку зору».

Зокрема, під час обговорення цієї проблеми студенти висловили думку про те, що вчителю фізичної культури слід краще узнати про хобі та таланти цих дівчат, що допоможе йому знайти з ними спільну мову. Наприклад, можна залучити їх до проведення фотосесії на заняттях із фізичної культури, розробити комплекс фізичних вправ для дівчат у стилі аеробіки тощо.

У процесі проведення дослідження також враховувалось, що майбутні вчителі фізичної культури зможуть успішно застосовувати арт-засоби у своїй педагогічній роботі тільки в тому випадку, коли засвоєні для цього знання та вміння набудуть у них сталого характеру, коли студенти накопичать досвід реальної взаємодії з учнями школи. Цей момент було відображено в третій визначеній педагогічній умові.

Для її забезпечення під час проходження педагогічної практики студентам надавалась постійна методична підтримка як з боку керівників практики від ВНЗ, так і з боку тих учителів, до яких були закріплені студенти. Регулярне відвідування педагогами уроків практикантів дозволяло їм не тільки більш комплексно оцінювати самостійну педагогічну діяльність студентів із застосування різноманітних артзасобів, але й при необхідності давати корисні рекомендації щодо внесення до неї необхідних коректив.

Висновки. Експериментальним упровадженням визначених педагогічних умов у професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури доведена їх ефективність. Так, в експериментальній групі кількість студентів, які продемонстрували високий рівень готовності до використання засобів артпедагогіки у професійній діяльності, збільшилася на 16,9 %, а в контрольній – тільки на 0,9 %. У свою чергу, кількість студентів, у яких сформованість даної готовності відповідає низькому рівню, в експериментальній групі знизилася на 21,5 %, а в контрольній – лише на 1,7 %.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Перспективними для подальшого наукового пошуку є питання підготовки викладачів до реалізації артпедагогічного супроводу у професійному становленні майбутніх учителів фізичної культури, а також організації самоосвітньої діяльності майбутніх учителів фізичної культури щодо підвищення рівня артпедагогічної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бегидова С.Н. Теоретические основы профессионально-творческого развития специалиста физической культуры и спорта. – М. : Майкоп : АГУ, 2001. – 270 с.
2. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе : контекстный подход / А. А. Вербицкий. – М. : Высшая школа, 1991. – 207 с.

3. Вербицкий А. А. Концепция знаково-контекстного обучения в вузе / А.А.Вербицкий // Концепция знаково-контекстного обучения в вузе. – 1987. – №5. – С. 31-39.

4. Вознесенська О. Л. Методичні засади підготовки майбутніх арт-педагогів / О. Л. Вознесенська, Л. М. Волкова // Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка. – 2010. – № 7 (194). – Ч. 1. – Луганськ : Луганський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – С. 60-65.

5. Коновалова Т. Г. Артпедагогіка в фізическом вихованні студентської молоді / Т. Г. Коновалова, М. М. Колокольчиков // Восток – Россия – Запад : Сучасні проблеми та інноваційні технології в розвитку фізической культури та спорту : матер. науково-практ. конф., (Іркутськ, 13-14 вересня 2011 р.). – Іркутськ : Іркутський державний технічний університет, 2011. – Т. 3. – С. 208-209.

6. Таранова Е. В. Артпедагогічний практикум по роботі з дошкільниками : ігри, вправи, заняття / Е. В. Таранова. – Ставропольсервісшкола, 2003. – 96 с.

7. Шумакова Н. Розвиток творчих здібностей у студентів в артпедагогічній системі фізкультурного освіти / Н. Ю. Шумакова // Теорія та практика фізической культури. – 2007. – № 5. – С. 7-8.

Довідка про автора

Ніжевська Тетяна Вікторівна

викладач теорії та методики фізического виховання, оздоровчої та лікувальної фізкультури Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Домашня адреса: 61144, м. Харків, вул. Командарма Уборевича, 24-а, кв. 52. д. тел.: 68-03-74

моб. тел.: 067-728-30-58.